

Калліст УЕР

БОГ ЯК ДУХ

Дух Божий, що даний нашій плоті, не терпить ані смутку, ані замкнутості.

Пастир Герми

Коли Дух Божий сходить на людину і обіймає її повнотою свого вияву, то душа її сповнюється неописанною радістю, бо Святий Дух перетворює на радість усе, чого торкається.

Царство Небесне – це спокій і радість у Святому Дусі. Досягніть внутрішнього спокою і тисячі людей довкола вас знайдуть свій порятунок.

Св. Серафим Саровський

Стиснутий кулак чи відкриті долоні?

У катакомбах Рима на стіні намальована постать жінки, яка молиться, – Оранти. Її погляд звернений до неба, її руки з відкритими долонями зведені догори. Це одна з найстародавніших християнських ікон. Кого вона зображає – Благословенну Діву Марію, Церкву чи душу в молитві? А, може, всіх трьох разом? Хоч би як тлумачили цю ікону, вона передає основний християнський підхід: благання (epiclesis), поклик чи звернення до Святого Духу.

Є три основних положення для рук, і кожне з них має своє символічне значення. Наші руки можуть бути зімкнутими – це жест виклику чи спроба схопити й міцно тримати, виражаючи в такий спосіб агресію або страх. Як інша крайність – наші руки можуть байдуже звисати по боках, не виявляючи ні виклику, ні сприйняття. Або ж як третя можливість – наші руки можуть бути підняті, як в Оранти, не стиснуті в кулаки, не байдужі, а готові прийняти Дари Духу. Важливим уроком на Духовному Шляху є розуміння того, як розтиснути кулаки й розкрити наші долоні. Щогодини і щохвилини ми повинні наслідувати дії Оранти – невидимо зводити свої руки до неба, кажучи Духові: “Прийди!”.

Уся сутність християнського життя полягає в тому, щоб бути носієм Духу Божого, жити в Дусі Божому, дихати Духом Божим.

ВІТЕР І ВОГОНЬ

Святий Дух має таємну, приховану властивість, через що складно говорити й писати про Нього. Як зауважує св. Симеон Новий Богослов:

*Він бере Собі ім'я з матерії, в якій перебуває,
Бо Він не має особливого імені серед людей.*

Ще св. Симеон пише (щоправда, не стосовно саме Духу, але його слова дуже добре підходять до третьої іпостасі Трійці):

*Він невидимий і жодна рука не втримає Його,
Невідчутний, проте Його можна відчувати всюди...
Що воно є? О диво! Що воно не є? Бо Йому немає імені.
По своїй глупоті я намагався схопити Його,
І я зімкнув руки, вважаючи, що затис Його міцно:
Але Він вислизнув, і я не зміг затримати Його пальцями.
Сповнений смутку, я розтис кулак
І відчув Його знову на своїй долоні.
О Невимовне диво! О Дивна таємнице!
Чому ми марно тривожимо себе?
Чому ми всі блудимо?*

Ця невимовність видна у символах, звернених до Духу у Святому Письмі: Він ніби “шум із неба, буря раптова” (Дії, 2, 2). Сама Його назва “Дух” (грец. *пнеума*) означає вітер або подих. Як Ісус каже до Никодима: “Вітер віє, де хоче; і його голос ти чуєш, та не відаєш, звідкіля він приходить, і куди він іде” (Ів., 3, 8). Ми знаємо, що вітер там, чуємо його на деревах, прокинувшись уночі, відчуваємо його на своїх обличчях, ідучи по схилах. Але при нашій спробі схопити і утримати його, він щезає. Так само і з Духом Божим. Неможливо зважити чи виміряти Дух або утримати Його у скриньці, замкненим на ключ. В одному зі своїх віршів Джерард Менлі Гопкінс уподібнює Благословенну Діву Марію до повітря, яким ми дихаємо; таку саму аналогію можна застосувати й до Духу. Як і повітря, Дух є джерелом життя, “що всюди є і все наповняє”, завжди докола нас, завжди всередині нас. Так само, як і повітря, залишаючись невидимим для нас, діє як середовище, через яке ми бачимо і чуємо інші речі, так і Дух не виявляє нам Свого власного обличчя, але завжди показує нам обличчя Христа.

У Біблії Святий Дух уподібнений також до вогню. Коли Утішник сходить на перших християн у день П'ятидесятниці, Він має вигляд “язиків поділених, немовби огнених” (Дії, 2, 3). Як і вітер, вогонь – невловимий, жвавий, вільний, завжди рухомий, його неможливо виміряти, зважити чи обмежити. Ми відчуваємо жар полум'я, але не можемо схопити і

втримати його в руках. Такий наш взаємозв'язок із Духом. Ми відчуваємо Його присутність, знаємо Його силу, але нам нелегко уявити собі Його. Друга іпостась Трійці втілилася, живучи на землі Людиною; Євангелії розповідають нам про Його слова і вчинки, Його лик дивиться на нас зі святих ікон, і тому неважко відтворити Його у своєму серці. А от Дух не втілювався; Його божественна іпостась не явилася нам у людській подобі. Стосовно другої іпостасі Трійці, термін “породження” або “народження”, вжитий для позначення Його одвічного походження від Отця, передає нам чітку ідею, особливе поняття, хоча ми і розуміємо, що Його не треба тлумачити буквально. Але термін “походження”, вжитий для позначення вічного взаємозв'язку Духу і Отця, не передає чіткої ідеї. Він як священний ієрогліф, що вказує на таємницю, ще повністю не розкриту. Цей термін вказує на зв'язок між Сином і Отцем; але в чому може полягати точна суть відмінності, нам не кажуть. Це неминуче, оскільки дію Святого Духу не можна виразити словесно. Її треба пережити й відчути безпосередньо. Проте, незважаючи на цю таємну властивість Святого Духу, православна традиція твердо навчає двох речей відносно Нього. По-перше, – це те, що Дух є іпостась. Він не просто “божественний порив вітру” (хтось колись назвав Його так при мені), не просто нежива сила, але одна з трьох вічних іпостасей Трійці, і отже, попри всю Його очевидну невловимість, ми можемо вступати і вступаємо в особистий “Я – Ти” контакт із Ним.

По-друге, – це те, що Дух як третя іпостась Пресвятої Трійці однаково вічний і рівний з іншими двома; Він не є лише функцією, залежною від Них, ані посередником, якого Вони використовують. Однією з основних причин, чому Православна Церква відкидає латинський додаток “*filioque*” до “Символу віри”, як і західне вчення про “подвійне походження” Духу, що стоїть за цим додатком, є побоювання, що таке вчення може призвести до позбавлення індивідуальності і до підкореності Святого Духу людиною.

Тема однакової вічності і рівності Духу часто повторюється у православних піснях на свято П'ятидесятниці:

Святий Дух завжди був, є і буде;
Він не має ні початку, ні кінця;
Але Його завжди поєднують з Отцем і Сином:
Життя і Життєдавець,
Світло і Дарувальник Світа,
Сама Любов і Джерело Любові:
Через Нього Отець виявляє Себе,
Через Нього Син прославляється і відкривається всім...

Дух і Син

Між “обома руками” Отця – Сином і Духом – існує взаємозв’язок, стосунки взаємної служби. Часто спостерігається тенденція виражати взаємозв’язок між Ними однобоко, що приховує цю Їхню взаємність. Христос, говориться, приходить першим, а тоді, після Вознесіння на небо, на П’ятидесятницю, Він посилає Духа. Але ж насправді Їхні взаємні зв’язки складніші і зрівноваженіші. Христос посилає нам Духа, але, водночас, Сам Дух посилає нам Христа. Давайте пригадаємо і розвинемо деякі тринітарні положення, викладені раніше.

1. Втілення. На Благовіщення Святий Дух сходить на Діву Марію, і вона зачинає Логоса: за “Символом віри”, Ісус Христос “втілюється з Духу Святого і Марії Діви”. Тут саме Дух посилає Христа у світ.

2. Хрещення. Взаємозв’язок той самий. Коли Ісус виходить з вод Йордану, Дух сходить на Нього у вигляді голуба: отже, саме Дух “уповноважує” Христа і відсилає Його на служіння людям. Це неодноразово показано у подіях, що відбуваються відразу після Хрещення. Дух веде Христа в пустелю (Мр., 1, 12), щоб Йому пережити сорокаденний період випробування, перед тим як розпочати проповідування. Наприкінці цієї боротьби Христос повертається “у силі Дух” (Лк., 4, 14). Уже найперші слова Його проповіді безпосередньо вказують на той факт, що саме Дух посилає Його, Він читає Книгу пророка Ісайї (61, 1), звертаючи текст до Себе: “На Мені Дух Господній, бо Мене Він помазав, щоб Добру Новину звіщати вбогим” (Лк., 4, 18). Його ім’я “Христос”, або “Месія”, означає, що Він помазаний Святим Духом.

3. Спас. Іще раз Дух сходить на Христа, цього разу не у вигляді голуба, а в осяянні світла. Як раніше Дух послав Ісуса в пустелю, а тоді на проповідування у світ, так тепер Дух посилає Його на кончину, жертвну смерть в Єрусалимі (Лк., 9, 31).

4. П’ятидесятниця. Зв’язок тут протилежний. До цього часу Дух послав Христа: тепер же Воскреслий Христос посилає Духа. П’ятидесятниця формує мету і завершення Втілення: за словами Володимира Лоського “Логос узяв плоть, щоб ми могли прийняти Духа”.

5. Християнське життя. Але взаємодія “обох рук” на цьому не закінчується. Як Дух посилає Сина на Благовіщення, Хрещення і на Спаса, як Син, у свою чергу, посилає Дух на П’ятидесятницю, так і після П’ятидесятниці завдання Духу – свідчити про Христа, віддаючи належне Воскреслому Господу, завжди присутньому серед нас. Якщо

метою Втілення є зіслання Духу на П'ятидесятницю, то метою П'ятидесятниці є продовження Христового Втілення в житті Церкви. Саме це робить Дух при епиклезі в євхаристичному освяченні, і цей освячений епиклез слугує зразком і прикладом того, що відбувається протягом нашого цілого життя у Христі.

“Де двоє чи троє в Ім'я Моє зібрані – там Я серед них” (Мт., 18, 20). Як Христос присутній поміж нас? Через Святого Духа. “І ото, Я перебуватиму з вами повсякденно аж до кінця віку!” (Мт., 28, 20). Яким чином Христос завжди з нами? Через Святого Духа. Через присутність Утішника в нашому серці ми не просто знаємо Христа з четвертих чи п'ятих уст, як далеку постать із давнини, про яку ми маємо фактичну інформацію з письмових джерел; але ми знаємо Його безпосередньо, тут і зараз, у даний час, як свого особистого Спасителя і Друга. Разом з апостолом Хомою ми можемо стверджувати: “Господь мій і Бог мій!” (Ів., 20, 28). Ми не просто кажемо: “Христос народився” – колись, дуже давно; ми кажемо: “Христос народжується” – тепер, у цей момент, у моєму серці. Ми не просто кажемо: “Христос помер”, але: “Христос помер за мене”. Ми не просто кажемо: “Христос воскрес у минулому”, але: “Христос є Воскреслий” – Він живе нині, для мене і в мені. Ця близькість і особистий контакт у наших стосунках з Ісусом є саме роботою Духу.

Таким чином, Святий Дух не говорить нам про Себе, а говорить нам про Христа. “А коли прийде Він, той Дух правди, – каже Ісус під час Таємної Вечері, – Він вас попровадить до цілої правди; бо не буде казати Сам від Себе... Він візьме з Мого та й вам сповістить” (Ів., 16, 13–14). У цьому причина анонімності або, точніше, прозорості Святого Духу: Він вказує не на Себе, а на Воскреслого Христа.

Дар П'ятидесятниці

Відносно дару Утішника на день П'ятидесятниці, особливо вражають три особливості.

По-перше, це дар усім Божим людям: “Усі ж вони сповнилися Духом Святим” (Дії, 2, 4). Цим даром, або харизмою (*charisma*), Духу наділяються не лише єпископи і духовенство, а й усі, хто охрещений. Усі є носіями Духу, усі є, у правильному розумінні цього слова, харизматиками.

По-друге, це дар єдності: “...всі вони однодушно знаходилися вкупі” (Дії, 2, 1). Святий Дух робить багатьох одним Тілом у Христі. Сходження Духу в день П'ятидесятниці справляє вплив, протилежний

наслідкам подій, пов'язаних із Вавилонською вежею. Ось що говориться в одній з пісень на Свято П'ятидесятниці:

Коли Найсвятіший зійшов і змішав мови,
Він розділив народи;
Але, коли Він розділив мови вогню,
То закликав усіх до єдності.

Ось чому в один голос ми прославляємо Всесвятий Дух. Дух приносить єдність і взаємне розуміння, даючи нам змогу говорити “в один голос”. Він перетворює окремих людей на особистості. Про першу християнську спільноту в Єрусалимі відразу після П'ятидесятниці сказано, що вони “мали все спільним” і “мали серце одне й одну душу” (Дії, 2, 44, 4: 32); і це повинно бути ознакою П'ятидесятницької спільноти Церкви в усі часи.

По-третє, дар Духу є даром відмінності: мови полум'я “роздвоєні” або “розділені” (Дії, 2, 3), і розподілені кожному окремо, Святий Дух не лише робить усіх нас єдиними, а й робить кожного з нас різним. На П'ятидесятницю численність мов не була скасована, але вона перестала бути причиною розділення; кожен, як і раніше, говорив своєю власною мовою, але силою Духу кожен міг розуміти інших. Для мене бути носієм Духу означає втілити всі відмінні риси у своїй особистості; стати справді вільним, справді собою у своїй неповторності. Життя в Дусі має невичерпну різноманітність; не святість, а гріховність є нудною й одноманітною. Мій приятель, – священник, котрий вислуховував сповіді багато годин упродовж дня, втомлено зауважував: “Шкода, що немає нових гріхів”. Але завжди є нові форми святості.

ДУХОВНІ ОТЦІ ТА ЮРОДИВИ

У православній традиції безпосередня дія Утішника в межах християнської спільноти чітко виявляється у двох постатях носіїв Духу: старця, або духовного отця, і юродивого у Христі.

Старець або “старий чоловік” (грецьк. мовою – *geron*) не обов'язково мусить бути старим за віком, але він мудрий у своєму знанні божественної істини і освячений благодаттю «отцівства в Дусі», даром ведення інших по Шляху. Найголовніше те, що він пропонує своїм духовним дітям не моральні настанови чи правила життя, а особистий зв'язок. “Старець, – каже Ф. М. Достоевський, – це той, хто бере вашу душу, вашу волю у свою душу і свою волю”. Чада о. Захарії казали про нього: “Він ніби ніс наші серця у своїх руках”.

Старець – людина внутрішнього спокою, біля якого тисячі можуть знайти порятунок. Завдяки молитві і самозреченню, Святий Дух нагородив його даром проникливості чи розпізнавання, який дає йому можливість читати таємниці людського серця; і, таким чином, він відповідає не лише на поставлені йому запитання, а й на запитання, часто набагато фундаментальніші, які навіть не наважувалися ставити. Разом із даром проникливості він має дар духовного зцілення – силу відновлювати людські душі, а часом і тіла. Він надає це духовне зцілення не лише словами поради, а й своїм мовчанням і своєю присутністю. Хоч би якою важливою була його порада, набагато важливішою є його заступницька молитва. Він стає одним цілим зі своїми чадами, постійно молячись за них, ототожнюючи себе з ними, приймаючи їхні радощі і біди, як свої власні, беручи на свої плечі тягар їхньої провини чи турбот. Ніхто не може бути старцем без наполегливої молитви за інших.

Якщо старець є священиком, то його духовне служіння тісно пов'язане з таїнством сповіді. Але старець у повному розумінні, описаний Ф. М. Достоевським, чи уособлений о. Захарією, – це більше, ніж просто священик-сповідник. Старець у повному розумінні слова не може бути призначений як такий жодною верховною владою. Істинний старець у цьому сенсі є пророчою фігурою, а не офіційним службовцем. Це найчастіше – священик-монах, він також може бути одруженим парафіяльним священиком або ж мирським монахом, не висвяченим на священництво, і навіть, – але це рідко, – монахиною або мирською монахиною, що живе в миру. Якщо старець сам не є священиком, то, вислухавши від людей оповідь про їхні проблеми і давши їм пораду, він часто посилає їх до священика на сповідь і відпущення гріхів.

Зв'язок між чадом і духовним отцем дуже різний. Дехто, можливо, відвідує старця раз чи два за життя, в момент особливої кризи, тоді як інші перебувають у регулярному контакті зі своїми старцями, зустрічаючись щомісяця чи навіть щоденно. Тут немає писаних правил; єдність виникає сама по собі під безпосереднім керівництвом Духу.

Цей взаємозв'язок особистий. Старець не застосовує абстрактних правил, запозичених із книжок, – як у “казуїстиці” контрреформаційного католицизму, – а в кожному разі бачить конкретну людину, яка перед ним; і, просвітлений Духом, він прагне передати унікальну волю Бога саме для цієї однієї людини. Оскільки істинний старець розуміє і поважає особистість кожного, він не придушує його

внутрішню свободу, а підсилює її. Він і не ставить собі за мету домогтися механічної покірності, а веде своїх дітей до тієї точки духовної зрілості, де вони можуть вирішувати самі за себе. Кожному він показує своє справжнє обличчя, яке раніше було переважно скрите від тієї особи; і його слово, творче і життєдайне, надихає людину зробити те, що раніше здавалося неможливим. Але всього цього старець може досягти лише за умови, що він любить кожного особисто. Більше того, цей зв'язок взаємний: старець не може допомогти іншій людині, якщо вона не бажає серйозно змінити свій спосіб життя і з любовною довірою відкрити своє серце старцеві. Той, хто йде до старця із недовірливою цікавістю, повернеться, очевидно, ні з чим, розчарований.

Через те, що зв'язок завжди персональний, конкретний, старець не може допомогти всім однаково. Він може допомогти лише тим, хто спеціально посланий до нього Духом. Також учень не повинен казати: "Мій старець кращий за інших". Він повинен казати тільки: "Мій старець найкращий для мене".

У керівництві іншими людьми духовний отець очікує на волю і голос Святого Духу. "Я даю лише те, що Бог каже мені давати, – зауважував св. Серафим. – Я вірю, що перше слово, яке приходить до мене – надихане Святим Духом". Очевидно, що ніхто не має права діяти так, якщо він не отримав (через аскетичне життя і молитву) винятково сильного усвідомлення присутності Бога. Для кожного, хто не досяг цього рівня, така поведінка була б самонадією і безвідповідальною.

Отець Захарія говорить так само, як і св. Серафим: "Часом людина сама не знає, що скаже. Господь Сам промовляє її вустами. Треба молитися ось так: "О, Господи, зроби так, щоб Ти явив Свою присутність у мені, щоб говорив через мене, діяв через мене". Коли Господь промовляє вустами людини, тоді всі слова її – дієві, і все, що сказано нею, здійснюється. Людина, яка так говорить, сама дивується через те... Тільки не можна покладатися на мудрість".

Зв'язок між духовним отцем і чадом триватиме й після смерті, аж до останнього суду. Отець Захарія заспокоював своїх послідовників: "Після смерті буду набагато живішим, ніж зараз, тому не сумуйте, коли я помру..." В Судний День старець скаже: "Ось я зі своїми дітьми". Св. Серафим просив, щоб на його могилі написали такі слова:

"Коли я помру, то приходьте до моєї могили, і найчастіше. Хоч би що було у вас на душі, хоч би що трапилося з вами, приходьте до мене так, ніби я живий, і ставши навколішки, скиньте всю свою гіркоту

в мою могилу. Розкажіть мені все, і я вислухаю вас, і вся гіркота зникне. Розмовляйте зі мною так, як ви робили це раніше, бо я живу і житиму завжди”.

Безперечно, не всі християни мають свого духовного отця. Що нам робити, якщо ми шукаємо духівника і не знаходимо його? Звичайно, багато можна запозичити з книжок: незалежно від того, чи є в нас старець, ми постійно звертаємося до Біблії по настанову. Але з книжок важко дізнатися, що саме стосується нас особисто, в цей момент моєї мандрівки. Як книжки, як духовне отцівство, так існує і духовне братерство або сестринство – допомога, що надається нам не вчителями від Бога, а нашими приятелями, такими самими учнями, як і ми. Ми не повинні нехтувати можливостями, запропонованими нам у цій формі. Проте ті, хто серйозно присвячує себе Шляху, повинні зробити все можливе, щоб знайти отця у Святому Дусі. Якщо вони покійно шукають, то, безсумнівно, отримають потрібного наставника. Звичайно, нечасто вони зустрінуть такого старця, як св. Серафим чи о. Захарія. Слід бути обережними, щоб у своєму очікуванні чогось зовні ефективнішого, ми не прогледіли ту допомогу, яку Бог надсилає нам нині. Той, хто є непримітним в очах інших, можливо, виявиться саме тим духовним отцем, котрий зможе промовити до мене, особисто, слова вогню, які понад усе я жадаю почути.

Ще одним пророчим носієм Духу у християнській спільноті є юродивий у Христі, або чоловік Божий (грецьк. мовою – *salos*). Звичайно, важко визначити, чи свідомо і навмисне він напускає на себе “дурість”, і наскільки вона в нього справжня і мимовільна. Натхненний Духом, юродивий здійснює акт метаної, або “зміни стану розуму”, найвищою мірою. Радикальніше за всіх інших він ставить піраміду вершиною донизу. Він є живим свідченням істини, що царство Христа не від цього світу: він засвідчує реальність “антисвіту”, можливість неможливого. Він практикує абсолютну добровільну убогість, ототожнюючи себе з приниженим Христом. Як пише Юлія де Бесорб: “Він нічий син, нічий брат, нічий батько, він не має дому”. Відмовляючись від родинного життя, він є мандрівником, або прочанином, який всюди почувається, як удома, але не оселяється ніде. Одягнений у лахміття навіть у зимові холоди, він ночує де прийдеться, відмовляючись не лише від матеріальних благ, а й від того, що вважається здоровим глуздом і психічною врівноваженістю. Проте саме завдяки цьому він стає провідником для вищої мудрості Духу.

Зайво казати, що юродивий у Христі – виняткове покликання.

Нелегко відрізнити фальшиве від справжнього, “зрив” від “прориву”. Зрештою, є лише одне мірило: “...по їхніх плодах ви пізнаєте їх” (Мт., 7, 20). Лжеюродивий – нікчемний і руйнівний для себе і для інших. Юродивий у Христі має чисте серце, чинить життєдайний вплив довкола себе. Із практичної точки зору, те, що робить юродивий, не дає жодної користі. Проте якимось дивною дією чи загадковим словом, часто навмисне провокаційним і шокуючим, він пробуджує людей від самозакоханості і лицемірства. Залишаючись осторонь, він породжує реакцію в інших, виводячи підсвідоме на поверхню, очищаючи тим самим і освячуючи його. У ньому поєднуються відвага і покірність. Через відмову від усього він по-справжньому вільний. Як і юродивий Микола зі Пскова, що дав цареві Івану Грозному шматок м’яса, з якого сочилася кров, він може докоряти сильним світу цього так, як ніхто інший. Він є живим сумлінням громади.

СТАНЬ САМИМ СОБОЮ

Лише одиниці із цілого покоління християн стають старцями, і ще менше – юродивими у Христі. Але всі охрещені, без винятку, є носіями Духу. “Хіба ти не усвідомлюєш чи не розумієш свого власного благородства?” – запитується в проповідях св. Макарія. “...Кожний із вас помазаний небесним миром, і став Христом із милості; кожен є царем і пророком небесних тайн”.

Те, що сталося з першими християнами в день П’ятидесятниці, відбувається і з кожним із нас, коли, за православним звичаєм, відразу після нашого охрещення нас помазують миром. (Цьому другому таїнству посвячення у християнство відповідає конфірмація у Західній традиції.) Священик торкається чола, очей, носа, рота, вух, грудей, рук і ніг новоохрещеного, будь то дитина чи дорослий, зі словами: “Печать дару Святого Духу”. Це для кожного із нас особиста П’ятидесятниця: Дух, що видимо зійшов на апостолів у язиках полум’я, сходить на кожного з нас невидимо, проте з не меншою реальністю і силою. Кожний стає “помазаним”, “Христом” на подобу Ісуса Месії. Кожний запечатаний Божим даром Утішника. З моменту нашого хрещення і миропомазання Святий Дух разом із Христом перебувають у найглибших святинях нашого серця. Хоч ми і кажемо Духові “прийди”, він вже є в нас. Хоч би яким недбайливим і байдужим був охрещений у подальшому житті, це внутрішнє перебування Духу ніколи повністю не зникає. Але, якщо ми не співпрацюємо з Божою

благодаттю, – якщо через здійснення своєї власної волі нам важко дотримуватися заповідей, – то, ймовірно, що присутність Духу всередині нас залишиться схованою і невідчутною. Тоді наша мета, як прочан на Шляху, полягає в тому, щоб просуватися від тієї стадії, де благодать Духу перебуває і діє приховано всередині нас, до точки свідомого знання, коли ми відчуваємо силу Духу відкрито, прямо, у повному сприйнятті свого серця. “Я прийшов вогонь кинути на землю, – сказав Христос, – і як Я прагну, щоб він уже запалав!” (Лк., 12, 49). П’ятидесятницька іскра Духу, що є в кожному з нас від хрещення, мусить розгорітися у живий вогонь. Ми повинні стати самі собою.

Плід Духу – любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність... (Гал., 5, 22). Свідоме відчуття дії Духу має пронизувати все наше внутрішнє життя. Без потреби всім переживати разючий “досвід перетворення”. Ще менша необхідність всім “розмовляти з язиками”.

Більшість сучасних православних з великим застереженням ставляться до тієї частини “П’ятидесятницького руху”, яка вважає “язики полум’я” вирішальним і невід’ємним доказом того, що насправді є носієм Духу. Звичайно, дар “язиків” часто зустрічався у вік перших Апостолів; але із середини другого століття він трапляється набагато рідше, хоч ніколи не зникає зовсім. Хоч би там як, св. Павло наполягає, що це один із менш важливих дарів (Див.: 1 Кор., 14, 5).

Коли воно справді духовне, то “розмова з язиками” здається актом “вивільнення” – вирішальним моментом у руйнуванні нашої грішної надії на себе, і заміною її на бажання дозволити Богові діяти всередині нас. У православній традиції цей акт “вивільнення” частіше набуває форми “дару сліз”. “Сльози – каже св. Ісаак Сирін, – позначають межу між тілесним і духовним станом, між станом мук і непорочністю”. У достопам’ятному уривку ми читаємо: “Народження внутрішньої людини починається тільки з пролиття сліз. Коли ви доходите до сліз, то знайте, що ваш дух вийшов з ув’язнення цього світу на шлях, що веде до Нового Віку. У цей момент ваш дух починає вдихати його чудове повітря і починає проливати сльози. Момент народження духовної дитини тепер уже близько, і пологові муки посилюються. Благодать – спільна мати нас усіх – поспішає містично народити душу, образ Бога, породжуючи її у світлі прийдешнього Віку. І коли настає час народження, то розум починає відчувати якісь речі того іншого світу – як легкі парфуми або як подих життя, що його новонароджене дитя отримує у свою тілесну оболонку. Але ми не звичні до такого пережиття і не в змозі перенести цього, наше тіло раптом сповнюється плачем, змішаним із радістю.

Проте є багато видів сліз, і не всі вони є даром Духу. Окрім духовних сліз є сльози гніву і розчарування, сльози, пролиті з жалю до себе, сентиментальні та емоційні сльози. Їх треба розрізняти, і звідси випливає важливість пошуку допомоги досвідченого духовного провідника, – старця. Ще уважнішим треба бути у випадку «язиків». Часто не Дух Божий промовляє через “язики полум’я”, а надто людський дух самонавіювання, коли “розмова з язяками” є формою демонічного засилля. “Улюблені, не кожному Духові вірте, але випробуйте духів, чи від Бога вони” (1 Ів., 4, 1).

Таким чином, наполягаючи на потребі безпосереднього відчуття Святого Духу, православ’я також наполягає на потребі різного підходу і виваженості. Наш плач, як і наша участь в інших дарах Духу, потребує очищення від будь-якої фантазії та емоційного збудження. Дари, які справді є духовними, не повинні відкидатися, але ми не повинні сприймати їх, як самоціль. Наша мета в житті молитви – не просто отримати почуття чи “помітні відчуття” певного виду, а справді підкорити свою волю винятково волі Бога. “...не шукаю бо вашого я, тільки вас”, – каже св. Павло коринтянам (2 Кор., 12, 14); і ми те саме кажемо Богові. Ми шукаємо не дарів, а Дарувальника.